

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Біотехнологічний факультет
Спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Допускається до захисту:
Завідувачка кафедри технології виробництва
і переробки продукції тваринництва
к. с.-г. н., доц. _____ Олена ЛЕСНОВСЬКА
« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти бакалавр на тему:

Ефективність вирощування курчат-бройлерів різних кросів у
приватному акціонерному товаристві «Оріль-Лідер» Кам'янського
району Дніпропетровської області

Здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти _____ Григорій ЛОКОТЕНКО

Керівниця кваліфікаційної роботи
к. с.-г. н., докторка філософії _____ Людмила МИКОЛАЙЧУК

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Біотехнологічний факультет
Спеціальність 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва»
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень
Кафедра технології виробництва і переробки продукції тваринництва

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри, к. с-г. н.,
доцентка _____ Олена ЛЕСНОВСЬКА
“ _____ ” _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачу
Локотенку Григорію Вячеславовичу

1. Тема роботи: «Ефективність вирощування курчат-бройлерів різних кросів у приватному акціонерному товаристві «Оріль-Лідер» Кам'янського району Дніпропетровської області».

Затверджена наказом по університету від “ 05 ” травня 2025 р. № 949

2. Термін здачі здобувачем завершеної роботи “ 09 ” червня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: показники господарської діяльності ПрАТ «Оріль-Лідер», дані умов утримання та годівлі курчат-бройлерів, екологічний стан господарства, власні дослідження.

4. Короткий зміст роботи – перелік питань, що розробляються в роботі: вступ; огляд літератури; матеріал і методика виконання роботи; результати досліджень; охорона навколишнього середовища; охорона праці; висновки; пропозиції; список використаних джерел.

5. Перелік графічного матеріалу _____ немає _____

6. Консультанти по роботі (роботі), із зазначенням розділів роботи, що їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання: “ _____ ” _____ 20__ р.

Керівниця роботи _____ (підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ (підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Етапи кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ	вересень 2024 р.	Виконано
2.	Стан проблеми	листопад 2024 р.	Виконано
3.	Матеріал, умови та методика виконання роботи	січень 2025 р.	Виконано
4.	Результати досліджень	березень 2025 р.	Виконано
5.	Охорона навколишнього середовища	квітень 2025 р.	Виконано
6.	Висновки, пропозиції	травень 2025 р.	Виконано
7.	Список використаних джерел	червень 2025 р.	Виконано

Здобувач вищої освіти _____ (підпис)

Керівниця роботи _____ (підпис)

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
ВСТУП	8
1. СТАН ПРОБЛЕМИ	11
1.1. Сучасні підходи до промислового вирощування курчат-бройлерів	11
1.2. Вплив штучного відбору на фізіологічні показники бройлерів	16
2. МАТЕРІАЛ, УМОВИ ТА МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ РОБОТИ	20
2.1. Матеріал та методика досліджень	20
2.2. Умови досліджень	21
3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ	23
3.1. Продуктивні характеристики бройлерів різних кросів	23
3.2. Утримання і годівля курчат-бройлерів	27
3.3. Забійні показники бройлерів різних кросів	34
3.4. Порівняльна оцінка ефективності вирощування курчат-бройлерів різних кросів	35
4. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	39
5. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	43
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖРЕЛ	48

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи здобувача біотехнологічного факультету ДДАЕУ

Локотенка Григорія на тему:

«Ефективність вирощування курчат-бройлерів різних кросів у приватному акціонерному товаристві «Оріль-Лідер» Кам'янського району Дніпропетровської області»

У даній роботі проведено комплексну оцінку ефективності вирощування курчат-бройлерів кросів «Кобб-500» та «Росс-308» в умовах Приватного акціонерного товариства «Оріль-Лідер» Дніпропетровської області впродовж 2024-2025 років. Дослідження охоплювали аналіз загальної господарської діяльності підприємства, ключових виробничих показників, технологій годівлі та умов утримання птиці.

Об'єктом досліджень були курчата-бройлери кросів «Кобб-500» та «Росс-308», що утримувалися на підприємстві із застосуванням класичної підлогової технології з використанням лушпиння соняшнику як підстилки.

Особливу увагу приділяли підтриманню оптимальних параметрів мікроклімату, освітлення та розробленого відповідно до вікових потреб повнораціонного комбікорму.

Термін відгодівлі бройлерів становив 42 дні. Методика включала систематичний моніторинг дати посадки, кількості молодняку, рівня збереженості, динаміки живої маси (абсолютного та середньодобового приростів), а також щоденний візуальний огляд та тижневий контроль фізіологічного стану поголів'я. Контролювався рівень годівлі шляхом фіксації добових даванок корму та розрахунку витрат корму на 1 кг приросту.

ПрАТ «Оріль-Лідер» є сучасним птахівничим підприємством повного циклу, розташованим у с. Єлизаветівка Кам'янського району Дніпропетровської області, що входить до агроіндустріального холдингу МХП. Господарство використовує роздільне утримання півників і курочок, сучасні системи автоматизації виробничих процесів, приділяє увагу

ветеринарному нагляду, біобезпеці та якості продукції. Продукція реалізується під відомими брендами та експортується до країн ЄС, Азії та Близького Сходу. Підприємство демонструє екологічну відповідальність через утилізацію відходів біогазовою установкою та систему очищення стоків.

Результати досліджень показали, що курчата кросу «Кобб-500» демонстрували стабільно вищу живу масу протягом усього періоду вирощування (на 42 добу перевага становила понад 92 г або 3,56 % більше). «Кобб-500» мав вищу генетичну продуктивність та ефективніше перетворював корм на м'язову масу. Максимальний абсолютний приріст у «Кобб-500» спостерігався на 4-му тижні (704,5 г), що свідчить про швидший розвиток у середньому віковому періоді. Хоча «Росс-308» мав нижчі середні витрати корму на голову (на 65 г), показники конверсії корму в обох кросів були майже однакові – 1,46 г корму на 1 г приросту.

Забійні показники також виявили перевагу «Кобб-500» з більшою живою масою перед забоєм (2705,9 г проти 2613,0 г), більшою масою патраної тушки (2111,6 г проти 1999,0 г) та вищим забійним виходом (78,0 % проти 76,5 %). «Кобб-500» мав більшу масу грудної м'язової тканини (671,2 г проти 648,5 г), тоді як у «Росс-308» була трохи більша маса стегново-гомількової частини та внутрішнього жиру.

Економічний аналіз показав, що при однаковій кількості поголів'я (29 тис. голів) та тривалості відгодівлі (42 дні) «Кобб-500» мав кращу збереженість (99,14 % проти 98,79 %), більшу здану живу масу (77794,6 кг проти 74862,4 кг) та вищий середньодобовий приріст (57,6 г проти 51,8 г). Незважаючи на дещо вищі витрати корму на 1 кг приросту (1,19 кг проти 1,13 кг у «Росс-308»), «Кобб-500» забезпечив вищий валовий обсяг реалізованої продукції (3518,3 тис. грн проти 3354,3 тис. грн), нижчу собівартість 1 кг продукції (37,5 грн проти 38,3 грн), а також значно більший прибуток (600,9 тис. грн проти 487,1 тис. грн) та вищу рентабельність (20,6 % проти 17,0 %).

Ключові слова: курчата-бройлери, Кобб-500, Росс-308, ефективність вирощування, жива маса, середньодобовий приріст, конверсія корму, забійні показники, собівартість, прибуток, рентабельність.

ABSTRACT

to the qualification paper of the Biotechnology Faculty student of Dnipro State Agrarian and Economic University

Lokotenko Hryhorii on the topic: "Efficiency of broiler chicken rearing of different crosses at Private Joint-Stock Company "Oril-Leader" in Kamianske district, Dnipropetrovsk region"

This paper presents a comprehensive assessment of the efficiency of rearing broiler chickens of "Cobb-500" and "Ross-308" crosses under the conditions of Private Joint-Stock Company "Oril-Leader" in Dnipropetrovsk region during 2024-2025. The study covered an analysis of the company's overall economic activity, key production indicators, feeding technologies, and poultry housing conditions.

The objects of the research were "Cobb-500" and "Ross-308" broiler chickens, kept at the enterprise using a classic floor-rearing technology with sunflower husk as bedding. Special attention was paid to maintaining optimal microclimate parameters, lighting, and a complete compound feed developed according to age-specific needs. The fattening period for broilers was 42 days. The methodology included systematic monitoring of the brooding date, chick quantity, livability rate, live weight dynamics (absolute and average daily gains), as well as daily visual inspection and weekly control of the flock's physiological state. Feeding levels were controlled by recording daily feed allowances and calculating feed conversion ratio per 1 kg of gain.

PJSC "Oril-Leader" is a modern full-cycle poultry farm located in Elizavetivka village, Kamianske district, Dnipropetrovsk region, and is part of the MHP agro-industrial holding. The farm uses separate rearing of males and females, modern automation systems for production processes, and pays attention to veterinary supervision, biosecurity, and product quality. The products are sold under well-known brands and exported to EU, Asian, and Middle Eastern

countries. The company demonstrates environmental responsibility through waste utilization by a biogas plant and a wastewater treatment system.

The research results showed that "Cobb-500" cross chicks consistently demonstrated higher live weight throughout the entire rearing period (at 42 days, the advantage was more than 92 g or 3.56 % higher). "Cobb-500" had higher genetic productivity and more efficiently converted feed into muscle mass. The maximum absolute gain in "Cobb-500" was observed in the 4th week (704.5 g), indicating faster development in the middle age period. Although "Ross-308" had lower average feed consumption per head (by 65 g), the feed conversion ratios for both crosses were almost identical – 1.46 g of feed per 1 g of gain.

Slaughter performance also revealed the advantage of "Cobb-500" with a higher live weight before slaughter (2705.9 g vs 2613.0 g), greater eviscerated carcass weight (2111.6 g vs 1999.0 g), and higher dressing percentage (78.0% vs 76.5%). "Cobb-500" had a larger mass of breast muscle tissue (671.2 g vs 648.5 g), while "Ross-308" had a slightly larger mass of thigh-drumstick part and internal fat.

Economic analysis showed that with the same number of poultry (29 thousand heads) and fattening duration (42 days), "Cobb-500" had better livability (99.14 % vs 98.79 %), higher marketable live weight (77794.6 kg vs 74862.4 kg), and higher average daily gain (57.6 g vs 51.8 g). Despite slightly higher feed costs per 1 kg of gain (1.19 kg vs 1.13 kg for "Ross-308"), "Cobb-500" provided a higher gross volume of realized products (3518.3 thousand UAH vs 3354.3 thousand UAH), lower cost per 1 kg of product (37.5 UAH vs 38.3 UAH), as well as significantly higher profit (600.9 thousand UAH vs 487.1 thousand UAH) and higher profitability (20.6 % vs 17.0 %).

Keywords: broiler chickens, Cobb-500, Ross-308 cross, rearing efficiency, live weight, average daily gain, feed conversion, slaughter performance, cost price, profit, profitability.

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективність вирощування курчат-бройлерів є фундаментальним показником, що безпосередньо впливає на рентабельність та конкурентоспроможність птахівничого підприємства. У сучасному промисловому птахівництві цей показник значною мірою визначається генетичним потенціалом використовуваного кросу птиці. Кроси бройлерів – це високоспеціалізовані гібридні форми, створені в результаті багаторічної та інтенсивної селекційної роботи, спрямованої на досягнення максимально швидкого приросту живої маси, ефективної конверсії корму, високих м'ясних показників та стійкості до захворювань. Світовий ринок домінують декілька великих генетичних компаній, які пропонують свої запатентовані кроси, такі як Cobb, Ross, Arbor Acres та Hubbard, кожен з яких має свої унікальні особливості та оптимальні умови для реалізації потенціалу [10].

Незважаючи на те, що всі провідні сучасні кроси бройлерів демонструють видатні показники продуктивності, існують певні відмінності, які можуть впливати на вибір конкретного кросу виробником, залежно від його цілей та умов.

Кроси Cobb (наприклад, Cobb 500, Cobb 700) є одними з найпопулярніших у світі завдяки своїй високій швидкості росту, відмінній конверсії корму та доброму виходу м'яса, особливо грудки. Cobb 500 відомий своєю збалансованістю показників, що робить його універсальним вибором для багатьох виробників, які прагнуть отримати швидкий та ефективний приріст. Cobb 700 часто використовується для виробництва більшої тушки та має ще вищий вихід грудних м'язів, що є перевагою для ринків, орієнтованих на великий розмір порцій, хоча може демонструвати дещо вищу конверсію корму. Кроси Cobb, як правило, відносно стійкі до стандартних умов інтенсивного утримання [3].

Кроси Ross (наприклад, Ross 308, Ross 708) також є лідерами світового ринку. Ross 308 відрізняється дуже швидким набором ваги, надзвичайно ефективною конверсією корму, високим загальним виходом м'яса та

хорошою життєздатністю. Цей крос добре адаптується до різних кліматичних та технологічних умов, що робить його популярним у багатьох регіонах світу. Ross 708 є модифікацією, яка спеціалізується на виробництві ще більшої тушки з підвищеним виходом м'яса, особливо для ринків, де цінується велика маса птиці, що дозволяє отримати максимальну вартість з однієї голови [20].

Кроси Arbor Acres зберігає свою популярність, особливо в деяких регіонах світу. Він характеризується надійними та стабільними показниками росту, хорошою конверсією корму, а також високим виходом м'яса. Arbor Acres часто обирають за його передбачуваність та стійкість показників продуктивності в різних виробничих умовах, що є важливим для стабільного планування виробництва.

Компанія Hubbard пропонує різноманіття генетичних ліній кросів, що дозволяє виробникам обирати кроси, які найкраще відповідають їхнім специфічним потребам та ринковим нішам. Це можуть бути як стандартні бройлери для швидкого та інтенсивного росту, так і спеціалізовані лінії, призначені для виробництва м'яса з особливими характеристиками (наприклад, для вільного вигулу, органічного виробництва або з підвищеною витривалістю). Кроси Hubbard відомі своєю загальною витривалістю та гарною якістю м'яса, що може бути вирішальним для преміум-сегментів ринку [12].

Важливо підкреслити, що повна реалізація генетичного потенціалу будь-якого кросу можлива лише за умови забезпечення оптимальних умов утримання. Це включає ретельне підтримання ідеального мікроклімату (температури, вологості, ефективної вентиляції та якості повітря), дотримання правильної щільності посадки для запобігання стресу та зниженню продуктивності, а також надання повноцінної та збалансованої годівлі з використанням високоякісних кормів, розроблених спеціально для кожної фази росту бройлерів. Надзвичайно важливим є також високий рівень біозахисту для запобігання занесенню та поширенню інфекцій на фермі, а

також кваліфіковане ветеринарне обслуговування, що включає своєчасну профілактику, діагностику та лікування захворювань. Сучасні генетичні компанії надають детальні рекомендації та протоколи щодо годівлі та утримання своїх кросів, і саме суворе дотримання цих рекомендацій дозволяє максимально реалізувати генетичний потенціал птиці та досягти вражаючих економічних показників. Вибір конкретного кросу для птахівничого підприємства часто залежить від цільового ринку, необхідної кінцевої живої маси та специфічних умов виробництва, що робить його ключовим стратегічним рішенням.

Мета та завдання роботи

Метою роботи є комплексна оцінка ефективності вирощування курчат-бройлерів різних кросів в умовах Приватного акціонерного товариства «Оріль-Лідер» Кам'янського району Дніпропетровської області

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні завдання:

- дослідити загальну господарську діяльність підприємства;
- проаналізувати ключові виробничі показники продуктивності бройлерів різних кросів;
- детально вивчити та проаналізувати технологію годівлі та умови утримання курчат-бройлерів;
- здійснити економічну оцінку ефективності вирощування курчат-бройлерів;
- дати аналіз стану охорони праці та техніки безпеки на підприємстві;
- розробити обґрунтовані висновки та сформулювати практичні пропозиції для господарства.

1. СТАН ПРОБЛЕМИ

1.1. Сучасні підходи до промислового вирощування курчат-бройлерів

Сучасне промислове птахівництво є однією з найдинамічніших та найбільш інтенсивно розвинених галузей світового сільського господарства. Його успіх зумовлений постійним впровадженням інноваційних технологій та адаптацією до зростаючого глобального попиту на доступний і високоякісний білок. Бройлерне птахівництво, зокрема, випереджає виробництво інших видів м'яса за обсягами та темпами зростання, оскільки характеризується відносно низькою собівартістю продукції, високою конверсією корму та меншим екологічним слідом порівняно з іншими тваринами, що робить його привабливим як для споживачів, так і для інвесторів [5].

Провідні країни, такі як Китай, Бразилія та США, є лідерами у світовому птахівництві не лише за обсягами виробництва, а й за рівнем впровадження інновацій. Ключові тренди зарубіжного птахівництва включають повну автоматизацію та роботизацію всіх виробничих процесів: від годівлі та напування до збору яєць та клімат-контролю в пташниках. Це дозволяє максимально оптимізувати використання ресурсів, мінімізувати ручну працю та значно підвищити загальну ефективність.

Активно розвиваються напрямки генетики та селекції, спрямовані на виведення нових, ще продуктивніших кросів. Ці кроси демонструють покращені показники приросту живої маси, несучості, конверсії корму, а також підвищену стійкість до поширених захворювань. Величезне значення надається біозахисту та ветеринарній медицині, що охоплює розробку та впровадження новітніх вакцин, ефективних профілактичних програм (особливо проти пташиного грипу) та поступове зменшення використання антибіотиків. Зростає також увага до добробуту тварин, що стимулює розвиток альтернативних систем утримання, як-от вольєрне та напіввільне. Екологічна сталість стає центральним елементом стратегії розвитку, що проявляється у впровадженні енергоефективних технологій, використанні

відновлюваних джерел енергії (наприклад, сонячні панелі та біогазові установки) та ефективному управлінні відходами [9].

Українське птахівництво демонструє значні успіхи, активно інтегруючись у світові тенденції та займаючи міцні позиції на міжнародному ринку. Україна стабільно входить до десятки найбільших експортерів м'яса птиці у світі. Навіть попри виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням, промислове виробництво м'яса птиці та яєць в Україні продовжує зростати.

Великі українські птахівничі комплекси, зокрема агрохолдинги, такі як «МХП», активно впроваджують передові світові технології: від використання високоякісних кросів птиці до автоматизованих систем утримання, годівлі та клімат-контролю. Збільшуються інвестиції у модернізацію виробництва, посилення біозахисту та впровадження екологічних стандартів, зокрема через будівництво біогазових заводів для переробки посліду. Українські виробники успішно адаптуються до вимог європейських ринків щодо якості та безпеки продукції, що дозволяє нарощувати експортні обсяги до країн ЄС.

Проте, перед вітчизняною галуззю птахівництва все ще стоїть низка викликів. Це логістичні проблеми, що виникли через блокування морських портів та ускладнення експортних маршрутів, що підвищує собівартість продукції. Високі та нестабільні ціни на енергоресурси та корми також значно впливають на економіку підприємств. Крім того, існує постійна потреба у подальшому вдосконаленні ветеринарно-санітарних норм та підвищенні добробуту тварин відповідно до зростаючих світових стандартів. В цілому, як світове, так і українське птахівництво продовжує розвиватися, прагнучи до підвищення ефективності, безпеки, сталості та задоволення зростаючих потреб споживачів.

Вирощування курчат-бройлерів у сучасному промисловому птахівництві ґрунтується на інтенсивній відгодівлі високопродуктивних генетичних кросів, які забезпечують середню живу масу 1,8-2,3 кг, з показником конверсії корму 1,86-2,0 кг на кілограм приросту [26].

Для досягнення стабільно високих результатів вітчизняні популяції курчат, а також місцеві лінії та гібриди, потребують постійного генетичного моніторингу та конструювання ресурсів за результатами картування локусів, що відповідають за ріст та якісні характеристики м'яса. Водночас, для виявлення найбільш економічно вигідних методів виробництва, регулярно виникає потреба у фінансовій оцінці різноманітних систем розведення курчат м'ясних кросів. Продуктивність курчат-бройлерів та окупність утримання господарств, що спеціалізуються на їх відгодівлі, були ґрунтовно досліджені в науково-господарських експериментах у Мазовії та Польщі [22].

Оптимізація технологічних систем та умови утримання

Для досягнення швидких результатів у виробництві продуктів птахівництва активно впроваджуються нові технологічні системи, спрямовані на вирощування скоростиглої птиці. Це, своєю чергою, неминуче призводить до підвищення метаболічного навантаження на організм птиці. Практика провідних м'ясних компаній, які спеціалізуються на вирощуванні птиці, підтверджує, що найкращі результати досягаються шляхом утримання птиці великими разовими партіями з максимальною автоматизацією процесів кормороздачі, напування, прибирання підстилки та створення для бройлерів оптимальних за всіма параметрами умов утримання. Насамперед, необхідно забезпечити достатню площу для підлогового, необмеженого утримання. Це також спрощує підготовку пташника до заселення наступної групи птиці, а головною перевагою такої технології є можливість оперативного коригування процесу відгодівлі курчат відповідно до їхніх потреб [14].

Критично важливим аспектом є постійний моніторинг концентрації аміаку в пташнику при утриманні курчат-бройлерів на глибокій підстилці [8]. Як матеріал для підстилки можуть використовуватися деревна тирса, стружка або подрібнена солома. Її вологість не повинна перевищувати 25 %, і обов'язковою умовою є відсутність патогенів та грибків. Підстилку рівномірно розподіляють по сухій підлозі пташника шаром товщиною 7-10 см. Після кожної вирощеної групи бройлерів підстилку повністю замінюють,

тому постійно проводяться дослідження для виявлення ефективніших засобів ветеринарної дезінфекції. Рівень температури повітря в пташнику та температура тіла курчат у перші доби життя повинні бути аналогічними інкубаторним умовам. Це сприяє плавній адаптації механізму терморегуляції, забезпечуючи хороший ріст та розвиток. У м'ясних кросів терморегуляція тіла стабілізується до 14-16-го дня життя, підтримуючись у межах 40,6–41,7 °C [13].

Для регулювання температури в перші тижні життя курчат застосовують два методи: загальнозальний, що передбачає підтримання оптимальної температури у всьому приміщенні, та комбінований, при якому, крім загального обігріву, використовуються різні способи локального обігріву (електробрудери, газові брудери та теплогенератори). Серед переваг брудера відзначають високу довговічність (термін експлуатації не менше 7 років), тоді як до його недоліків належать висока енерго- та матеріаломісткість, а також великі розміри, що ускладнює обслуговування птиці та сприяє накопиченню пилу. Незалежно від обраного методу обігріву, принципово важливо підтримувати необхідний повітрообмін, температуру та вологість на постійному рівні [20].

Мінімальний об'єм свіжого повітря, що подається до пташника у холодну пору року, не повинен перевищувати 0,7-1,0 м³ /год на 1 кг ваги птиці, а у теплий період – 7,0 м³ /год на 1 кг ваги. Цей об'єм може бути скоригований за умови, що швидкість руху повітря в зоні розміщення курчат становить 0,2 м/с у холодний період та 0,4 м/с у теплий. Також критично важливим є контроль концентрації шкідливих газів у повітрі: вуглекислота не повинна перевищувати 0,25% за об'ємом, аміак – 15 мг/м³ , і сірководень – 5 мг/м³.

Неправильний локальний клімат вирощування, ключовим елементом якого є температурний режим, може збільшити собівартість продукції на 15-20 % через менші прирости та низьку збереженість поголів'я [4]. У спеціалізованих птахівничих господарствах, де немає розділення на півників

та курочок, всі показники підраховуються в середньому на одну одиницю птиці. Зниження температури у пташниках на один градус Цельсія нижче оптимального значення збільшує споживання корму на 0,5-1 %. Загальне недотримання ветеринарно-санітарних та технічних вимог негативно впливає на фізичну форму птиці та інтенсивність обмінних процесів, що може збільшити витрати корму на 4-6 %.

Перевагу надають гранульованому годуванню, оскільки воно має високу поживну цінність. Оптимальний розмір крупки становить 1-2,5 мм для стартового та 1-3,5 мм для фінішного комбікорму. Раз на тиждень до складу раціону додають гравій з розрахунку 0,5 кг на 100 голів. Головне зоотехнічне завдання – забезпечити збалансоване цілодобове годування з абсолютно необмеженим доступом до поїлок та годівниць [27].

Успіх ефективної відгодівлі м'ясних кросів є прямим відображенням балансу поживних речовин у раціоні та відповідного режиму годівлі. У перші три дні життя при клітковому утриманні допускається годування з листа паперу, а при підлоговому – з лоткових та жолобкових годівниць з поступовим переходом до автоматичних кормороздавальних ліній. Фронт роздачі при використанні лінійних годівниць становить 3,5 см на одну голову, а при бункерних – 2,5 см. У перший тиждень курчата ростуть надзвичайно швидко, збільшуючи свою масу в чотири рази та формуючи повнофункціональні внутрішні органи. Проте, через слабо розвинену травну систему, здатність засвоювати деякі препарати у них обмежена. Це може призводити до накопичення імуноглобулінів та ненасичених жирних кислот у жовтковому мішку, які, перетворюючись на енергію, не витрачаються на ріст та формування імунітету. Цю проблему вирішують шляхом використання специфічних, легкозасвоюваних та, відповідно, дорожчих стартових кормів. Хоча соя є дешевшою амінокислотою складовою кормів, вона не завжди є хорошою заміною для передстартових рецептур через наявність антипоживних речовин, що негативно впливають на молодняк [17].

Якість корму як каталізатора активності генетичного потенціалу сільськогосподарської птиці вважається найважливішим фактором [1]. При цьому, важливим є вплив різноманітних кормових добавок, наприклад, ефірних олій чабера, які посилюють функції печінки та нирок, а також сприяють отриманню дієтичного ніжного м'яса [11].

Досліджено дію компонентів ефірних олій у вигляді кормових добавок, таких як карвакрол, капсаліцин, коричний альдегід, а також вплив консистенції олії цитрусових та фенхелю на прирости, забійні властивості та органолептичні характеристики м'яса курчат-бройлерів [28]. Проводяться дослідження щодо впливу добавки «Aminogut», що складається зі зв'язаних глютаміну та глютамінової кислоти, на живу вагу та активність ферментів у курчат-бройлерів [13]. Також досліджено позитивний вплив додавання органічних кислот, пребіотиків або пробіотиків до складу раціону на середньодобові прирости та забійний вихід у бройлерів [7].

1.2. Вплив штучного відбору на фізіологічні показники бройлерів

Штучний відбір відіграє ключову роль в еволюції сільськогосподарських тварин, і десятиліття його застосування дозволили досягти значних успіхів у розвитку бажаних ознак. Зокрема, у сучасних породах бройлерів цілеспрямований відбір за економічно важливими характеристиками призвів до неперевершеного покращення темпів росту та ефективності перетворення корму. Завдяки цим досягненням, час, необхідний для вирощування бройлера до забійної ваги, скоротився більш ніж удвічі: з 63 днів до 35 днів. Це, у свою чергу, призвело до значного зменшення загальних потреб у кормі та енергії для вирощування птиці, а також сприяло зниженню негативного впливу птахівничої галузі на довкілля.

Оскільки витрати на корм становлять до 70 % виробничих витрат у птахівництві, забезпечення кормом є найбільшим екологічним викликом для цієї галузі. Тому, щоб ефективно кількісно оцінювати, прогнозувати та зменшувати майбутній екологічний вплив птахівництва, вкрай важливо

розуміти взаємозв'язок між генетичними змінами птиці та ефективністю використання нею енергії [15].

Ефективність травлення визначається швидкістю, з якою організм птиці перетворює спожитий корм на доступну енергію та поживні речовини, необхідні для росту та метаболізму. Цей процес залежить від фізичних та біохімічних функцій травної системи. Отже, значні зміни в анатомії травного тракту, викликані селекцією, гіпотетично можуть впливати на ефективність перетравлення. Крім того, функціонування шлунково-кишкового тракту (ШКТ) нерозривно пов'язане зі складною мікрофлорою, яка може впливати як на доступність поживних речовин для птиці, так і на її загальний метаболізм [24].

Багаторічна інтенсивна селекція призвела до помітних морфологічних змін у ШКТ бройлерів. Дослідження показали, що бройлери, відібрані на швидкий ріст, мають більшу відносну масу всіх органів ШКТ порівняно з курчатами-несучками при однаковій живій масі. Це збільшення розмірів травних органів у бройлерів свідчить про тісний зв'язок між розміром та функціональністю травної системи з темпами росту та споживанням корму. Хоча відносна маса ШКТ може зменшуватися з віком у бройлерів, що, ймовірно, пов'язано зі зміною потреб у кормі та метаболізмі на різних етапах росту, генетичні відмінності між лініями бройлерів також впливають на розміри їхніх травних органів, включаючи шлунок, тонкий та товстий кишечник, а також печінку. Цікаво, що у бройлерів також спостерігається значно довший час транзиту корму (TTR) порівняно з несучками, що може бути пов'язано зі збільшенням розміру ШКТ і забезпечує більше часу для перетравлення та засвоєння поживних речовин [18].

Незважаючи на значні анатомічні зміни в травній системі бройлерів, спричинені селекцією, ці зміни, схоже, не призвели до суттєвих відхилень в ефективності перетравлення поживних речовин. Численні дослідження підтверджують, що генетичний відбір на швидкий ріст не впливає на здатність курчат ефективно перетравлювати білки, жири чи вуглеводи. Це

вказує на те, що, хоча травна система фізично трансформувалася, її основна функція – вилучення поживних речовин з корму – залишилася відносно стабільною [21].

Мікрофлора ШКТ відіграє критичну роль у процесах травлення та засвоєння поживних речовин. Дослідження показали, що генетична селекція може впливати на її склад. Наприклад, порівняння мікрофлори ШКТ у різних генетичних ліній бройлерів виявило суттєві відмінності у складі бактеріальних спільнот. Ці відмінності, у свою чергу, потенційно можуть впливати на доступність поживних речовин для птиці, а також на її загальний метаболізм.

Штучний відбір, спрямований на прискорений ріст, також значно змінив склад тіла бройлерів, що вплинуло на те, як обмінна енергія використовується для росту та метаболізму. Порівняння складу тіла бройлерів та курчат-несучок показало, що бройлери, як правило, мають вищий вміст жиру та менший вміст білка. Це свідчить про те, що генетична селекція на швидкий ріст призвела до збільшення накопичення жиру в організмі бройлерів [19].

Ефективність використання обмінної енергії для синтезу білка та ліпідів є ключовим фактором, що визначає темпи росту та загальний склад тіла птиці. Дослідження демонструють, що генетична селекція може впливати на цю ефективність. Зокрема, було виявлено, що бройлери ефективніше використовують обмінну енергію для синтезу ліпідів порівняно з несучками. Це підтверджує, що відбір на швидкий ріст сприяв підвищенню відкладення жиру у бройлерів.

Ефективне використання обмінної енергії для росту є визначальним фактором для продуктивності бройлерів. Дослідження показують, що генетична селекція впливає на цей аспект. Було встановлено, що бройлери більш ефективно використовують обмінну енергію для росту, ніж несучки. Це свідчить, що селекція на швидкий ріст призвела до оптимізації використання енергії для нарощування маси у бройлерів [23].

Метаболізм охоплює всі хімічні процеси, що відбуваються в організмі для підтримки життєдіяльності. Генетична селекція може впливати на метаболізм бройлерів, змінюючи швидкість, з якою енергія використовується для різних фізіологічних процесів.

Дослідження показують, що генетичний відбір на швидкий ріст вплинув на загальний метаболізм бройлерів. Було встановлено, що бройлери мають вищу швидкість метаболізму порівняно з курчатами-несучками. Це вказує на те, що селекція на швидкий ріст зумовила підвищення енергетичних потреб у бройлерів.

Метаболізм птиці може суттєво змінюватися у відповідь на стресові фактори. Дослідження показали, що генетична селекція може впливати на те, як бройлери реагують на стрес на метаболічному рівні. Порівняння метаболічної реакції на стрес у бройлерів та несучок виявило відмінності, що свідчить про те, що селекція на швидкий ріст може впливати на стійкість бройлерів до стресових умов [28].

Існують помітні відмінності в метаболізмі між різними генетичними лініями бройлерів. Дослідження підтвердили, що ці відмінності можуть впливати на продуктивність та ефективність використання корму. Наприклад, при порівнянні метаболізму чотирьох генетично різних ліній курчат-бройлерів були виявлені значні розбіжності у швидкості метаболізму. Це свідчить про те, що генетична селекція може впливати на метаболізм бройлерів, змінюючи інтенсивність використання енергії для різних фізіологічних процесів.

Штучний відбір відіграв визначальну роль у формуванні сучасного бройлера, що призвело до істотного покращення темпів росту та ефективності перетворення корму. Взаємодія між генетичними змінами птиці та ефективністю використання нею енергії є відправною точкою для кількісної оцінки, прогнозування та подальшого зменшення майбутнього екологічного впливу птахівничого сектора.

2. МАТЕРІАЛ, УМОВИ ТА МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ РОБОТИ

2.1. Матеріал та методика досліджень

Метою даної роботи є комплексна оцінка ефективності вирощування курчат-бройлерів різних кросів в умовах Приватного акціонерного товариства «Оріль-Лідер» Кам'янського району Дніпропетровської області.

Для досягнення цієї мети було поставлено ряд завдань, що охоплюють всебічний аналіз діяльності підприємства. Зокрема, дослідження передбачають вивчення загальної господарської діяльності та специфіки виробництва ПрАТ «Оріль-Лідер» як агропромислового суб'єкта. Окремо проаналізовано ключові виробничі показники продуктивності та ефективності вирощування курчат-бройлерів різних кросів, що утримуються на підприємстві, а також детально вивчено застосовувані технології годівлі та умови утримання птиці.

Дослідження проводилися впродовж 2024-2025 років. Основними джерелами даних слугували матеріали зоотехнічного обліку та первинна виробнича документація ПрАТ «Оріль-Лідер». Об'єктом досліджень була птиця різних статеві-вікових груп курчат-бройлерів, зокрема кросу «Кобб 500» та «Росс-308», що утримувалися на підприємстві.

Робота здійснювалася безпосередньо на виробничих потужностях ПрАТ «Оріль-Лідер», у приміщеннях, призначених для вирощування та відгодівлі курчат-бройлерів різних кросів. Впродовж усього періоду збору даних застосовувалася класична підлогова технологія утримання птиці з використанням лушпиння соняшнику в якості підстилки. Особлива увага приділялася підтриманню оптимальних параметрів мікроклімату, включаючи температуру, вологість та вентиляцію, а також відповідного освітлювального режиму згідно з прийнятими зоотехнічними нормативами для даного виду та віку птиці, що забезпечувало оптимальні умови для їх росту та розвитку. Термін відгодівлі бройлерів на підприємстві складав 42 дні (в межах 35-45 днів), і впродовж усього дослідного періоду птиця отримувала повнораціонний комбікорм, розроблений відповідно до її вікових потреб.

Методика збору та аналізу показників передбачала систематичний моніторинг ключових виробничих та фізіологічних параметрів. Фіксувалися дата посадки добових курчат, загальна кількість посадженого молодняку, рівень збереженості (розраховувався щотижнево), а також динаміка живої маси птиці (відстежувалася потижнево). Важливими показниками були абсолютний та середньодобовий прирости живої маси, що визначалися щотижнево для оцінки інтенсивності росту. Також контролювався рівень годівлі шляхом фіксації добових даванок корму.

Безпосередньо на підприємстві оцінка стану птиці та ефективності процесів здійснювалася шляхом щоденного візуального огляду фізіологічного стану поголів'я, щотижневого контролю збереженості, індивідуального зважування курчат-бройлерів на початку та в кінці періоду відгодівлі для визначення приростів, а також щотижневого обліку фактично спожитих комбікормів з подальшим розрахунком витрат корму на 1 кг приросту живої маси, що є ключовим індикатором конверсії корму та економічної ефективності.

2.2. Умови досліджень

ПрАТ «Оріль-Лідер» – сучасне високотехнологічне птахівницьке підприємство, що функціонує на території Дніпропетровської області та є частиною великого агроіндустріального холдингу МХП (Миронівський хлібопродукт). Господарство спеціалізується на повному циклі виробництва м'яса курчат-бройлерів, що включає інкубацію, вирощування, забій, первинну переробку та фасування продукції.

Підприємство розташоване у с. Єлизаветівка Кам'янського району. Його виробнича база охоплює пташники з контрольованим мікрокліматом, комбікормовий завод, інкубаторій, забійний та переробний цехи, а також систему очищення стічних вод та біоенергетичні установки, що забезпечують екологічну утилізацію відходів і частково енергозабезпечення.

Вирощування птиці кросу «Кобб-500» та «Росс-308» здійснюється з дотриманням технологічних вимог виробника. У господарстві впроваджено роздільне утримання півників і курочок, що дозволяє чітко контролювати живу масу, забезпечувати відповідну інтенсивність росту та економно витрачати корми. Це також дає змогу оптимізувати морфологічні показники тушок і підвищити забійний вихід.

ПрАТ «Оріль-Лідер» використовує сучасні системи автоматизації виробничих процесів – від комп'ютеризованої годівлі й напування до клімат-контролю. Ці технології мінімізують вплив людського фактора, підвищують ефективність вирощування та знижують ризики захворюваності.

Особливу увагу підприємство приділяє ветеринарному нагляду, біобезпеці та якості продукції. На кожному етапі виробництва здійснюється лабораторний контроль, а застосування кормів власного виробництва гарантує стабільність і безпечність раціонів.

Уся продукція реалізується під брендами «Наша Ряба», «Апетитна», «Kurator», які широко відомі на українському ринку. ПрАТ «Оріль-Лідер» активно експортує продукцію до країн ЄС, Азії та Близького Сходу, завдяки чому займає вагоме місце в структурі зовнішньоторговельного балансу МХП.

Підприємство також вирізняється екологічною відповідальністю – утилізація відходів здійснюється через біогазову установку, що дозволяє виробляти енергію з посліду та залишків сировини. Система очищення стоків забезпечує повернення частини води в оборотний цикл.

Таким чином, ПрАТ «Оріль-Лідер» є зразковим підприємством, що поєднує високу продуктивність, інноваційні підходи до тваринництва, економічну ефективність та відповідальне ставлення до довкілля. Саме тому це господарство є надійною базою для проведення наукових досліджень з питань росту, продуктивності та м'ясних якостей сільськогосподарської птиці.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Продуктивні характеристики бройлерів різних кросів

У господарстві ПрАТ «Оріль-Лідер», розташованому в Кам'янському районі Дніпропетровської області, проводиться успішне вирощування бройлерів двох провідних кросів – «Кобб-500» та «Росс-308». Обидва кроси мають високу продуктивність, швидкі темпи росту та добре зарекомендували себе у промислових умовах. Однак детальний порівняльний аналіз їхніх продуктивних характеристик дозволяє виявити ключові відмінності, що мають практичне значення для вибору оптимальної моделі вирощування.

Порівняльний аналіз динаміки живої маси курчат-бройлерів кросів «Кобб-500» та «Росс-308» впродовж періоду вирощування до 42 діб наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна динаміка живої маси курчат-бройлерів різних кросів, г

Вік, діб	Кроси	
	«Cobb-500»	«Ross-308»
1	42,0	40,5
7	194,5	171,4
14	488,3	445,8
21	895,9	881,7
28	1600,4	1482,4
35	2303,0	2250,1
42	2705,9	2613,0

Дані таблиці 1 свідчать, що упродовж усього періоду вирощування – від 1 до 42 діб – курчата кросу «Кобб-500» демонстрували стабільно вищу живу масу, починаючи з першого тижня. Наприклад, на 7-му добу середня маса тіла «Кобб-500» становила 194,5 г, тоді як у «Росс-308» – 171,4 г. Різниця у прирості зберігалась протягом усього вирощувального періоду, і на 42 добу становила понад 92 г переваги на користь «Кобб-500», що

еквівалентно приросту приблизно на 3,56 % більше. Ці дані свідчать про вищу генетичну продуктивність цього кросу та його здатність ефективно перетворювати корм на м'язову масу.

Таблиця 2

Показники приростів досліджуваних кросів

Вік курчат, діб	Кроси	
	«Cobb-500»	«Ross-308»
Абсолютний приріст, г		
0-7	152,5	130,9
7-14	293,8	274,4
14-21	407,6	435,9
21-28	704,5	600,7
28-35	702,6	767,7
35-42	402,9	362,9
Середньодобовий приріст, г		
0-7	21,8	18,7
7-14	42,0	39,2
14-21	58,2	62,3
21-28	100,6	85,8
28-35	100,4	109,7
35-42	57,6	51,8
Відносний приріст, %		
0-7	129,0	123,5
7-14	86,1	88,9
14-21	58,9	65,7
21-28	56,4	50,8
28-35	36,0	41,1
35-42	16,1	14,9

Таблиця 2 доповнює аналіз і відображає динаміку приростів за абсолютними, середньодобовими та відносними показниками. Абсолютний приріст є найбільшим у «Кобб-500» на 4-му тижні – 704,5 г, тоді як у «Росс-308» він досягає максимуму на 5-му тижні – 767,7 г. Це свідчить про швидший розвиток «Кобб-500» у середньому віковому періоді, що дозволяє ефективніше планувати забій у господарствах, які працюють за скороченим циклом.

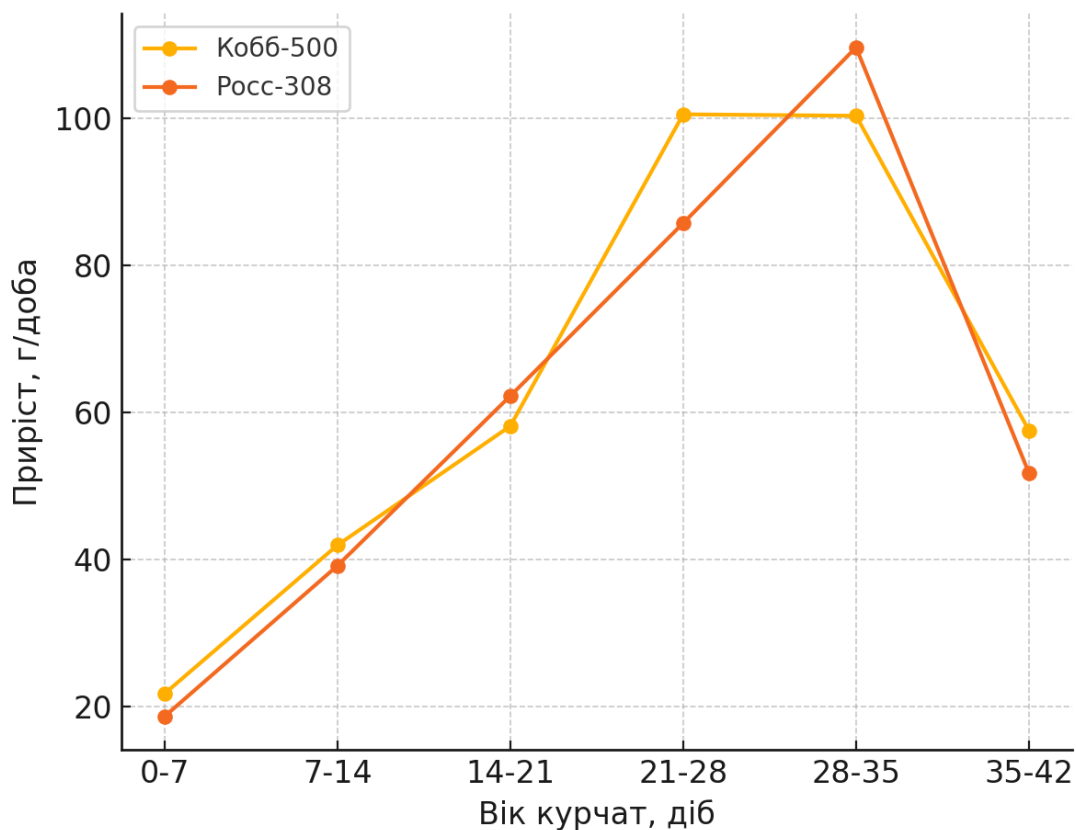

Рис. 1. Середньодобовий приріст, г

Середньодобові прирости підтверджують цю тенденцію. «Кобб-500» має стабільно високі показники протягом усіх періодів, за винятком п'ятого тижня, коли «Росс-308» демонструє вищий результат (109,7 г проти 100,4 г). Утім, стабільність приросту і менше падіння у фінальні тижні – на користь саме «Кобб-500».

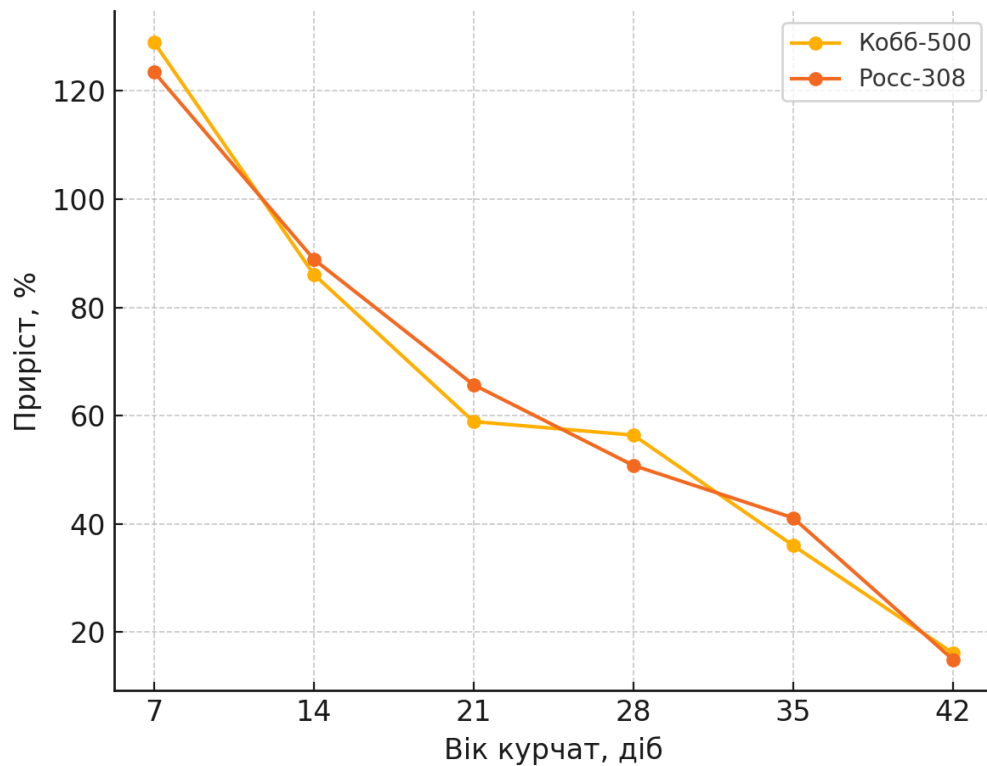

Рис. 2. Відносний приріст, %

Щодо відносного приросту (рис. 2), обидва кроси демонструють закономірне зниження показників у міру зростання маси, однак у перші тижні «Кобб-500» має перевагу (129 % проти 123,5 % на 7 добу), що вказує на сильний старт і кращу конверсію корму на початку вирощування.

Таблиця 3

Порівняння витрат корму на 1 голову бройлерів

Вік (діб)	Витрати корму, г		Конверсія корму, г/г	
	«Cobb-500»	«Ross-308»	«Cobb-500»	«Ross-308»
7	186,1	162,2	1,22	1,24
14	459,7	421,9	1,56	1,54
21	968,1	858,7	1,53	1,47
28	1501,5	1403,9	1,49	1,51
35	1977,1	1921,4	1,45	1,47
40	2047,7	1985,0	1,48	1,50
В середньому	1190,0	1125,0	1,46	1,46

Згідно з наведеними даними, видно, що впродовж усього періоду вирощування бройлери кросу «Кобб-500» споживають більше корму, ніж бройлери кросу «Росс-308». Наприклад, на 21 добу різниця становить понад 100 г на голову, а на 40 добу – близько 63 г. Ці значення узагальнені для всього періоду відгодівлі. У динаміці «Росс-308» мав нижчі витрати в середньому на 65 г на голову, що підтверджує ефективніше використання кормів. Проте, показники конверсії корму в обох кросів майже однакові – у середньому 1,46 г корму на 1 г приросту.

Рис. 3. Добовий молодняк

Дані свідчать про загальну ефективність обох кросів у конверсії корму. Проте, «Кобб-500» демонструє вищу живу масу, що може давати перевагу у випадку виробництва м'яса на вагу. Водночас «Росс-308» більш економно витрачає корм, що може бути ключовим чинником для господарств із обмеженим бюджетом або при нестабільних цінах на комбікорми.

3.2. Утримання і годівля курчат-бройлерів

На підприємстві «Оріль-Лідер» використовується промисловий підлоговий метод утримання курчат-бройлерів. Це означає, що птиця вирощується безпосередньо на глибокій підстилці, в умовах високої концентрації, що вимагає ретельного контролю всіх параметрів середовища. Пташники оснащені сучасними, повністю автоматизованими системами

клімат-контролю, що є критично важливим для забезпечення оптимальних умов. Стандартні розміри пташників на підприємстві становлять 18 м завширшки та 96 м завдовжки, що забезпечує оптимальний простір для утримання великих партій птиці.

Температурний режим підтримується з високою точністю. Для добових курчат у перші дні життя температура повітря підтримується на рівні 34–36 °C, що відповідає температурі в інкубаторі та сприяє їхній плавній адаптації. Поступово, з віком птиці, температура знижується, досягаючи 26–28 °C до трьох тижнів життя, і далі підтримується на рівні, оптимальному для інтенсивного росту дорослої птиці.

Контроль вологості повітря також є невід'ємною частиною управління мікрокліматом; оптимальний рівень вологості запобігає респіраторним захворюванням та сприяє ефективному терморегуляції птиці.

Система вентиляції у пташниках є високопродуктивною і забезпечує необхідний повітрообмін для ефективного видалення шкідливих газів, таких як аміак, вуглекислий газ та сірководень, а також надлишків вологи та тепла. Пташник обладнаний припливно-витяжною вентиляцією. Над залами передбачена легка підвісна стеля, що утворює простір для рівномірного нагнітання повітря зверху вниз, а витяжні вентиляційні канали виведені за межі покриття.

Об'єм подачі свіжого повітря ретельно регулюється: у холодну пору року він становить приблизно 0,7-1,0 м³ /год на 1 кг живої ваги птиці, тоді як у теплий період може збільшуватися до 7,0 м³ /год. Це дозволяє підтримувати оптимальну якість повітря, що безпосередньо впливає на здоров'я, апетит та темпи росту бройлерів.

Оптимальна швидкість руху повітря в зоні розміщення курчат також контролюється 0,2 м/с у холодний період і 0,4 м/с у теплий, щоб уникнути протягів або застою повітря. Не менш важливим є контроль освітлення, яке регулюється відповідно до біоритмів птиці та фази її росту для стимулювання апетиту та активності.

Рис. 4. Система вентиляції

У господарстві активно автоматизовані системи моніторингу мікроклімату, відеоспостереження та онлайн-контролю параметрів утримання. Сучасні сенсори в режимі реального часу відстежують температуру, вологість, концентрацію аміаку, CO₂, витрати корму та води, що дозволяє миттєво реагувати на будь-які відхилення та запобігати стресовим ситуаціям у птиці.

З метою зниження енергоспоживання та скорочення витрат підприємство використовує LED-освітлення, теплоутримуючі матеріали для ізоляції пташників, а також системи утилізації тепла вентиляційного повітря. Це дозволяє зменшити навантаження на довкілля та підвищити економічну ефективність виробництва.

Годівля курчат-бройлерів в «Оріль-Лідер» є фазовою та повністю збалансованою, що дозволяє максимально реалізувати генетичний потенціал високопродуктивних кросів (зокрема, «Кобб-500», які широко використовуються). Агрохолдинг МХП має власні потужності для вирощування зернових культур, що забезпечує повний контроль над якістю та собівартістю сировини для комбікормів. Раціони розробляються відповідно до фізіологічних потреб птиці на кожному етапі росту –

стартовому, гроверному та фінішному, забезпечуючи оптимальний баланс протеїнів, жирів, вуглеводів, вітамінів та мінералів.

Підприємство віддає перевагу гранульованому корму, оскільки він забезпечує високу поживну цінність, зменшує вибіркове поїдання та мінімізує втрати корму. Оптимальний розмір крупки становить 1-2,5 мм для стартового комбікорму та 1-3,5 мм для фінішного.

Процес годівлі розділений на три чіткі етапи, кожен з яких відповідає певній фазі росту курчат-бройлерів та їхнім змінюючимся потребам.

Рис. 5. Годівниця для птиці

У перші 3-4 дні життя курчат годують спеціальним стартовим раціоном, що складається з легкозасвоюваних компонентів. Основна мета – забезпечити високий рівень поживних речовин для інтенсивного розвитку. Цей корм характеризується високим вмістом сирого протеїну (близько 22,9 %), що є будівельним матеріалом для м'язів, а також оптимальним співвідношенням незамінних амінокислот, зокрема метіоніну та лізину. До складу раціону обов'язково входить рибне борошно як цінне джерело

тваринного білка, а також кукурудза та пшениця, що забезпечують необхідну енергію.

На етапі гроверного періоду раціон змінюється відповідно до зростаючої маси птиці та її потреб. Вміст сирого протеїну дещо знижується (до приблизно 21,0 %). До складу комбікорму додається вапняк-наповнювач, що свідчить про зростаючу потребу птиці у кальції для формування міцного кістяка.

Фінішний період є завершальним етапом, основна мета якої – досягти максимальної живої маси та оптимальної якості м'яса. У цей період у раціон включається соняшниковий шрот, а частка кукурудзи значно зростає (до 52%), що забезпечує високий енергетичний рівень, необхідний для накопичення м'язової маси. Вміст сирого протеїну продовжує знижуватися (до близько 19,1%), оскільки акцент зміщується на енергію.

Для забезпечення високого енергетичного рівня кормових сумішей, особливо у перші 1-4 тижні життя, активно використовуються висококалорійні інгредієнти: кукурудза, пшениця, жито та рослинні олії. Важливо відзначити, що у чотиритижневому віці зернові компоненти (ячмінь, овес, просо), а також соняшникова макуха та борошно, за необхідності, просіваються для видалення плівок та інших домішок, що покращує засвоюваність корму.

Потреба бройлерів у ключових макроелементах, таких як кальцій, фосфор та натрій, забезпечується за рахунок основних компонентів кормових сумішей та збагачення раціону спеціальними мінеральними добавками. Для комплексного нормування кормів за складом амінокислот, вітамінів та мікроелементів у кормосуміші в обов'язковому порядку вводяться спеціальні премікси, що містять повний комплекс необхідних біологічно активних речовин. Така ретельна розробка та контроль раціонів є запорукою високих темпів росту та відмінних виробничих показників на підприємстві.

Системи автоматичної кормороздачі забезпечують цілодобовий необмежений доступ птиці до корму, що є критично важливим для

досягнення максимальних приростів. Фронт годівлі та напування (відповідно 2,5-3,5 см на голову залежно від типу годівниць) ретельно контролюється, щоб уся птиця мала вільний доступ до їжі. Системи автоматичного напування гарантують постійний доступ до свіжої, чистої води, що є не менш важливим, ніж корм, для інтенсивного метаболізму бройлерів.

Рис. 6. Автоматична подача корму

В «Оріль-Лідер» використовується глибока підстилка, яка відіграє ключову роль у створенні комфортних умов для птиці та підтримці гігієни у пташниках. Як матеріал для підстилки застосовуються деревна тирса, стружка, подрібнена солома, лушпиння соняшнику.

Підстилка з лушпиння соняшнику, яку застосовують у господарстві є ефективним і екологічно безпечним матеріалом для забезпечення комфорту курчат-бройлерів. Лушпиння має добрі теплоізоляційні та вологоабсорбуючі властивості, завдяки чому зменшує ризик захворювань, пов'язаних із вологістю та переохолодженням. Цей матеріал добре пропускає повітря, що сприяє зменшенню аміачних випарів і покращенню мікроклімату у пташнику.

Підстилка рівномірно розподіляється по сухій підлозі пташника перед заселенням нової партії птиці. Товщина шару підстилки становить 7-10 см. Така практика дозволяє створити сухе, тепле та чисте середовище для птиці, сприяючи її здоров'ю та продуктивності.

Рис. 7. Утримання курчат-бройлерів на підстилці з лушпиння соняшника

Після кожного циклу вирощування підстилка, збагачена органічними речовинами, направляється на компостування та подальше використання як органічне добриво в аграрному виробництві. Таким чином реалізується принцип замкненого циклу виробництва, що зменшує екологічний слід господарства.

Після кожної вирощеної групи бройлерів підстилка повністю замінюється, а пташник проходить ретельну дезінфекцію, що є невід'ємною частиною програми біозахисту та запобігає накопиченню патогенної мікрофлори та знижує ризик спалахів захворювань. Для цього у ПрАТ «Оріль-Лідер» активно використовуються спеціалізовані дезінфікуючі засоби, такі як Дезмарк 300 та Дезакват 9. Ці препарати є невід'ємною частиною регулярної санітарної обробки пташників, інвентарю, годівниць та поїлок, а також інших поверхонь, з якими контактує птиця.

Для підтримки оптимального стану травної системи та імунітету використовується препарат Бакцинол. Цей засіб, сприяє підтримці здорової мікрофлори кишківника, що є фундаментом для ефективного травлення та засвоєння поживних речовин. Він допомагає зміцнити природні захисні сили

організму птиці, особливо у періоди підвищеного стресу або після відновлення від недуг.

У випадках, коли виникають бактеріальні інфекції, ветеринарна служба ПрАТ «Оріль-Лідер» застосовує антибактеріальні препарати, такі як Метацин 50 та Доксікол 60. Ці медикаменти, що містять активні речовини для боротьби з патогенними бактеріями, є важливим інструментом для швидкого та ефективного лікування хворої птиці. Їх використання дозволяє зупинити поширення інфекції, відновити здоров'я поголів'я та запобігти економічним втратам.

3.3. Забійні показники бройлерів різних кросів

Забійні показники є одним із ключових критеріїв оцінки ефективності вирощування бройлерів. Вони відображають економічну доцільність використання певного кросу, оскільки включають вихід м'яса, субпродуктів та внутрішніх органів у перерахунку на одну голову. Основні забійні параметри – це жива маса перед забоєм, маса туші після знекровлення та обробки, забійний вихід (у %), маса м'язової тканини, внутрішнього жиру та субпродуктів. Для порівняння проаналізовано забійні характеристики бройлерів кросів «Cobb-500» і «Ross-308» (табл. 4).

Таблиця 4

Основні забійні показники бройлерів різних кросів

Показники	Кроси	
	«Cobb-500»	«Ross-308»
Жива маса перед забоєм, г	2705,9	2613,0
Маса патраної тушки, г	2111,6	1999,0
Забійний вихід, %	78,0	76,5
Маса грудної м'язової тканини, г	671,2	648,5
Маса стегново-гомількової частини, г	468,3	482,4
Маса внутрішнього жиру, г	39,5	42,1
Маса їстівних субпродуктів, г	105,7	101,3

У таблиці 4 наведено порівняльні забійні показники бройлерів кросів «Кобб-500» і «Росс-308». Ці дані дозволяють зробити висновки про те, який із кросів є більш вигідним у вирощуванні з точки зору отримання м'яса.

Зокрема, бройлери кросу «Кобб-500» мали більшу живу масу перед забоєм – майже 2706 г, тоді як у «Росс-308» вона склала 2613 г. Відповідно, більшу масу мала і тушка після патрання: у «Кобб-500» – понад 2111 г, у «Росс-308» – майже 1999 г. Це говорить про те, що з одного птаха кросу «Кобб-500» можна отримати більше готової продукції.

Крім того, забійний вихід у «Кобб-500» становив 78 %, що трохи вище, ніж у «Росс-308» (76,5 %). Це означає, що з кожного кілограма живої маси виходить більше м'яса.

Що стосується окремих частин тушки, то у «Кобб-500» була більша маса грудної м'язової тканини – 671,2 г проти 648,5 г у «Росс-308», а саме ця частина вважається найціннішою. У той же час, у «Росс-308» трохи більшою була маса стегна та гомілки – 482,4 г, тоді як у «Кобб-500» – 468,3 г.

Щодо внутрішнього жиру, то його більше було у «Росс-308» (42,1 г), а у «Кобб-500» – трохи менше (39,5 г), що може бути плюсом для споживачів, які надають перевагу менш жирному м'ясу. Також у «Кобб-500» більше їстівних субпродуктів – 105,7 г проти 101,3 г.

Отже, за основними забійними показниками крос «Кобб-500» демонструє кращі результати і може бути більш вигідним для господарства, орієнтованого на отримання якісної м'ясної продукції.

3.4. Порівняльна оцінка ефективності вирощування курчат-бройлерів різних кросів

У процесі проведення порівняльної оцінки ефективності вирощування курчат-бройлерів було досліджено два популярні кроси – «Кобб-500» та «Росс-308». Вирощування обох груп здійснювалося в однакових умовах, з однаковою тривалістю відгодівлі – 42 дні, при однаковій кількості поголів'я – по 29 тис. голів у кожній групі. Це дозволило забезпечити об'єктивність

результатів і порівняти кроси за основними зоотехнічними та економічними показниками.

Таблиця 5

Аналіз виробничих та економічних показників вирощування курчат-бройлерів різних кросів

Показники	«Cobb-500»	«Ross-308»	Відхилення (+/-)
Тривалість відгодівлі, днів	42	42	0
Поголів'я, голів	29000	29000	0
Падіж, голів	250	350	-100
Збереженість, %	99,14	98,79	+0,35
Здано живої маси, кг	77794,6	74862,4	+2932,2
Середньодобовий приріст, г	57,6	51,8	+5,8
Середня жива маса однієї голови, г	2705,9	2613,0	+92,9
Витрати корму на 1 кг приросту, кг	1,19	1,13	+0,06
Європейський індекс продуктивності, од.	536,7	546,3	-9,6
Вихід забійної маси, %	78,0	76,5	+1,5
Валовий обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	3518,3	3354,3	+164,0
Собівартість 1 кг реалізованої продукції, грн.	37,5	38,3	-0,8
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	2917,3	2867,2	+50,1
Ціна реалізації 1 кг продукції, грн.	58,0	58,0	0
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	3518,27	3354,27	+164,00
Прибуток (+), збиток (-), тис. грн.	600,9	487,1	+113,9
Рентабельність, %	20,6	17,0	+3,6

Одним із важливих показників ефективності є збереженість поголів'я. У групі «Кобб-500» падіж становив 250 голів, тоді як у «Росс-308» – 350 голів. Це свідчить про кращу життєздатність птиці кросу Cobb-500. Відповідно, збереженість становила 99,14 % у першій групі проти 98,79 % у другій, що дає перевагу на рівні 0,35 %.

За показником продуктивності – живою масою, – курчата «Кобб-500» також мали перевагу. Середня жива маса однієї голови склала 2705,9 г, тоді як у Ross-308 – 2613,0 г, що на 92,9 г більше. Внаслідок цього загальна маса

зданої продукції у групі «Кобб-500» склала 77794,6 кг, тоді як у «Росс-308» – 74862,4 кг. Це означає, що при однаковій кількості голів у «Кобб-500» було отримано на 2932,2 кг більше живої маси.

Середньодобовий приріст маси у бройлерів кросу «Кобб-500» становив 57,6 г, що також перевищує аналогічний показник «Росс-308» (51,8 г) на 5,8 г. Це свідчить про більш інтенсивний ріст птиці у першій групі, що дозволяє швидше досягати забійної кондиції.

Однак, слід зазначити, що «Росс-308» показав кращу ефективність використання кормів – 1,13 кг на 1 кг приросту, тоді як у «Кобб-500» цей показник становив 1,19 кг. Це означає, що для вирощування 1 кг живої маси «Росс-308» споживає на 0,06 кг менше корму. Незважаючи на це, загальна продуктивність «Кобб-500» залишилась вищою за рахунок більшої живої маси.

Європейський індекс продуктивності (EIP), що враховує живу масу, збереженість, вік відгодівлі та витрати корму, був вищим у «Росс-308» і становив 546,3 одиниці проти 536,7 у «Кобб-500». Це зумовлено меншою витратою кормів, що позитивно впливає на загальний технологічний показник. Формула розрахунку Європейського індексу продуктивності (EIP) використана згідно з рекомендаціями Європейської федерації виробників птиці (EFPA).

$$EIP = (\text{Середня жива маса, кг} \times \text{Збереженість, \%}) / (\text{Вік, днів} \times \text{Витрати корму}) \times 100$$

Щодо м'ясної продуктивності, у «Кобб-500» було зафіксовано вищий забійний вихід – 78,0 % проти 76,5 % у «Росс-308». Це означає, що з кожної голови можна отримати більше готової до реалізації м'ясної продукції.

Аналіз економічних показників показав чітку перевагу кросу «Кобб-500». Загальний обсяг реалізованої продукції у грошовому виразі склав 3 518,3 тис. грн, що на 164 тис. грн більше, ніж у «Росс-308» (3354,3 тис. грн). При цьому собівартість 1 кг продукції виявилась нижчою у групі Cobb-500 –

37,5 грн проти 38,3 грн у «Росс-308». Це позитивно вплинуло на загальну економіку виробництва.

Незважаючи на дещо вищу загальну собівартість усієї партії у групі «Кобб-500» (2917,3 тис. грн проти 2867,2 тис. грн), виручка від реалізації продукції була значно вищою. Прибуток визначався як різниця між виручкою за реалізовану товарну масу (що враховує забійний вихід) та загальною собівартістю реалізованої продукції. Прибуток у першій групі становив 600,9 тис. грн, тоді як у другій – 487,1 тис. грн. Таким чином, перевага у прибутковості склала 113,9 тис. грн.

Рівень рентабельності виробництва також виявився вищим у групі «Кобб-500» і становив 20,6 %, що на 3,6 % перевищує аналогічний показник для «Росс-308» (17,0 %). Це свідчить про вищу економічну ефективність вирощування курчат кросу «Кобб-500» у даних умовах.

У підсумку, можна зробити висновок, що, незважаючи на деяку перевагу кросу «Росс-308» за показником витрат корму та європейським індексом продуктивності, загальні економічні та зоотехнічні результати вирощування курчат-бройлерів кросу «Кобб-500» є кращими. Це забезпечується вищою продуктивністю, більшою середньою масою, кращою збереженістю поголів'я та вищим прибутком від реалізації продукції.

4. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Приватне акціонерне товариство «Оріль-Лідер», як один з ключових гравців у структурі потужного агрохолдингу «МХП» (Миронівський хлібопродукт), що спеціалізується на промисловому вирощуванні та глибокій переробці м'яса птиці, усвідомлює свій значний вплив на довкілля.

З огляду на масштаби виробництва, охорона навколишнього середовища для «Оріль-Лідер» є не лише питанням формального дотримання законодавчих вимог, а й фундаментальним стратегічним пріоритетом. Цей підхід спрямований на забезпечення сталого розвитку бізнесу, мінімізацію екологічних ризиків, підвищення корпоративної соціальної відповідальності та формування позитивного іміджу компанії на ринку. Це комплексний і системний процес, що охоплює управління відходами, раціональне використання всіх видів ресурсів, суворий контроль викидів та системний моніторинг, інтегрований у всі ланки виробничого циклу.

Одним з найважливіших і найскладніших аспектів екологічної діяльності «Оріль-Лідер» є ефективне управління відходами тваринництва, зокрема, величезними обсягами курячого посліду. Історично, неналежне поводження з такими органічними відходами було джерелом значних екологічних проблем для сільськогосподарських регіонів. Це включало забруднення ґрунтів та підземних вод, поширення патогенних мікроорганізмів, а також інтенсивні та неприємні запахи, що викликали значні соціальні напруження.

Сьогодні «Оріль-Лідер» активно інвестує у найсучасніші технології переробки органічних відходів, перетворюючи послід з потенційного забруднювача на цінний ресурс. Ключовим елементом цієї стратегії є біогазові комплекси. Ці установки використовують процес анаеробного зброджування, під час якого органічні речовини розкладаються мікроорганізмами за відсутності кисню, виробляючи біогаз – суміш метану та вуглекислого газу. Цей біогаз є цінним джерелом відновлюваної енергії, яка використовується для власних потреб підприємства або для генерації

електроенергії, що може бути реалізована в мережу. Таким чином, «Оріль-Лідер» не лише вирішує проблему утилізації мільйонів тонн посліду, але й значно знижує свою залежність від традиційних викопних видів палива, а також суттєво зменшує викиди парникових газів (особливо метану, який є набагато потужнішим парниковим газом, ніж вуглекислий газ) в атмосферу.

Крім того, результатом переробки посліду на біогазових установках є дигестат – високоякісне органічне добриво. На відміну від необробленого посліду, дигестат є стабільнішим, безпечнішим та ефективнішим для використання у землеробстві. Він значно покращує структуру ґрунту, збагачує його органічною речовиною та поживними елементами, що, у свою чергу, підвищує родючість сільськогосподарських угідь і зменшує потребу у застосуванні синтетичних мінеральних добрив. Це сприяє не лише економічній вигоді, а й позитивно впливає на здоров'я агроєкосистем, знижуючи хімічне навантаження на ґрунт та водні об'єкти.

Не менш важливим є й належне зберігання посліду до його переробки. Для цього використовуються герметичні сховища, які запобігають фільтрації фільтрату, що містить забруднюючі речовини, у ґрунтові та підземні води, а також мінімізують поширення неприємних запахів у повітря. Розбризкування органічних добрив на полях має бути строго контрольованим і відповідати агрохімічним нормам, щоб уникнути надмірного внесення азоту та фосфору, що може призвести до евтрофікації водотоків та інших екологічних проблем.

Діяльність великої птахофабрики, як «Оріль-Лідер», неминуче пов'язана з інтенсивним використанням водних ресурсів та утворенням стічних вод. Технологічні процеси, включаючи миття приміщень та обладнання, процеси забою та подальшої переробки продукції, генерують значні обсяги забруднених вод. З метою запобігання забрудненню природних водних об'єктів, «Оріль-Лідер» впроваджує та постійно вдосконалює багатоступеневі системи очищення стічних вод.

Сучасні системи очищення стічних вод є багатоступеневими, що дозволяє досягти високого рівня очистки перед скиданням води у природні

водойми. Спочатку відбувається механічна очистка, під час якої видаляються великі частки, жири та суспендовані речовини за допомогою механічних засобів, таких як сита, ґрати та відстійники. Наступним етапом є біологічна очистка, яка використовує живі мікроорганізми для розкладання органічних забруднень, перетворюючи їх на безпечніші сполуки. Цей процес відбувається в аеротенках або біофільтрах, де створюються оптимальні умови для життєдіяльності бактерій. За необхідності, для досягнення найвищих стандартів якості води або видалення специфічних забруднювачів, застосовуються фізико-хімічні методи. Ці методи можуть включати коагуляцію, флокуляцію, сорбцію або мембранні технології, що дозволяють ефективно видаляти навіть дрібні розчинені домішки та досягти необхідної чистоти води.

Кінцевою метою є доведення показників якості очищених стоків до суворих нормативних значень, встановлених законодавством, перед їх скиданням у водні об'єкти. Це критично важливо для запобігання їх забрудненню органічними речовинами, біогенними елементами (азотом, фосфором), мікроорганізмами та іншими шкідливими сполуками. Одночасно "Оріль-Лідер" активно впроваджує водозберігаючі технології та обладнання для оптимізації споживання свіжої води та зменшення загального обсягу утворених стічних вод.

Щодо охорони атмосферного повітря, основними джерелами викидів на птахофабриці є продукти життєдіяльності птиці (переважно аміак та сірководень), а також викиди від котельних установок, біогазових станцій та транспортних засобів. Підприємство здійснює постійний моніторинг концентрацій цих речовин на межі санітарно-захисної зони та вживає системних заходів для їх зниження. Це включає вдосконалення систем вентиляції в пташниках, що дозволяє ефективно видаляти шкідливі гази та підтримувати оптимальний мікроклімат для птиці. Додатково застосовуються технології герметизації систем зберігання гною та, за потреби, використання газоочисного обладнання. Особлива увага приділяється дотриманню вимог

до санітарно-захисної зони (СЗЗ), розмір якої встановлюється відповідно до потужності підприємства та має забезпечувати, що на її межі та в зоні житлової забудови концентрації забруднюючих речовин в атмосферному повітрі не перевищують гранично допустимих норм.

Окрім основних природоохоронних заходів, "Оріль-Лідер" приділяє значну увагу управлінню ґрунтами та ландшафтами, ретельно контролюючи якість органічних добрив, отриманих з посліду, та запобігаючи їх надмірному внесенню. Це допомагає уникнути перевантаження ґрунтів поживними речовинами, що може призвести до їх деградації, ерозії та подальшого забруднення водних об'єктів. Планування розташування виробничих об'єктів також здійснюється з урахуванням екологічної вразливості навколишніх територій. Додатково, компанія здійснює всебічний екологічний моніторинг та забезпечує прозору звітність, проводячи систематичний внутрішній та зовнішній контроль. Це включає регулярний відбір проб повітря, води та ґрунту для аналізу. Отримані дані слугують основою для оцінки ефективності природоохоронних заходів, коригування стратегій та інформування контролюючих органів та громадськості щодо обсягів викидів, скидів, утворення та утилізації відходів. Такий підхід підтверджує повну відповідність діяльності «Оріль-Лідер» чинним екологічним нормам і стандартам України, а також міжнародним вимогам та принципам найкращих доступних технологій, враховуючи приналежність до міжнародного холдингу МХП.

Загалом, «Оріль-Лідер» прагне бути не просто виробником, а відповідальним учасником ринку, який інтегрує принципи охорони навколишнього середовища у свою корпоративну стратегію та операційну діяльність. Це нелегке завдання для великого агропромислового комплексу, але компанія демонструє зобов'язання до сталого розвитку, розуміючи, що відповідальне ставлення до екології є невід'ємною частиною успішного, етичного та конкурентоспроможного бізнесу у сучасному світі.

5. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

У Приватному акціонерному товаристві «Оріль-Лідер» охорона праці є наріжним каменем відповідального бізнесу, що стосується не просто дотримання законодавчих норм, а й активного формування культури, де збереження життя, здоров'я та високої працездатності кожного працівника стає найвищим пріоритетом. Це системний підхід, який охоплює весь спектр діяльності підприємства, від планування виробничих процесів до повсякденної експлуатації обладнання. Він передбачає створення не лише безпечних, але й комфортних умов праці, впровадження та постійне оновлення відповідних міжнародних та національних стандартів, норм і правил, а також безперервний моніторинг і контроль за їх безумовним дотриманням на всіх рівнях управління. Це означає, що кожен працівник, від керівника до рядового виконавця, розуміє свою роль у забезпеченні безпеки та несе відповідальність за її підтримання.

Систематична реалізація політики з охорони праці в «Оріль-Лідер»

проявляється у декількох ключових напрямках. По-перше, це всеохоплююче навчання та інструктажі, які проводяться не формально, а змістовно, з урахуванням специфіки кожного робочого місця: від вступних інструктажів для нових співробітників до періодичних та позапланових, що стосуються змін у технологічних процесах або нового обладнання. Особлива увага приділяється спеціальному навчанню для робітників, зайнятих на роботах підвищеної небезпеки, забезпечуючи їм глибокі знання та практичні навички для уникнення ризиків. По-друге, підприємство відповідально підходить до забезпечення працівників якісними засобами індивідуального захисту (ЗІЗ) – спецодягом, спецвзуттям, засобами захисту органів дихання, зору, слуху тощо – які надаються відповідно до встановлених норм та стандартів. Одночасно ведеться жорсткий контроль за їх обов'язковим та правильним використанням, адже навіть найкраще ЗІЗ не є ефективним, якщо ним нехтують. По-третє, важливим елементом є регулярні медичні огляди – як попередні (при прийомі на роботу), так і періодичні – що дозволяють

своєчасно виявляти можливі професійні захворювання, оцінювати стан здоров'я працівників та, за необхідності, коригувати умови праці або рекомендувати відповідне лікування. Крім того, компанія проводить систематичну оцінку виробничих ризиків на кожному робочому місці, ідентифікуючи потенційні небезпеки та розробляючи конкретні заходи для їх мінімізації або повного усунення. Нарешті, будь-який нещасний випадок на виробництві розслідується максимально оперативно та об'єктивно, щоб встановити першопричини та вжити всіх необхідних коригувальних заходів для запобігання подібним інцидентам у майбутньому.

Паралельно з охороною праці, в «Оріль-Лідер» велике значення надається безпеці в надзвичайних ситуаціях, що є комплексним підходом до управління ризиками, пов'язаними з непередбачуваними подіями. Цей аспект охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на максимально можливий захист персоналу, матеріальних активів підприємства та навколишнього середовища від руйнівних наслідків аварій, технологічних катастроф, природних стихійних лих або інших небезпечних подій. Центральним елементом цієї системи є розробка та постійне оновлення чітких та деталізованих планів реагування на надзвичайні ситуації. Ці плани докладно регламентують алгоритми дій: від порядку оповіщення всіх зацікавлених сторін та негайної евакуації працівників до надання першої домедичної допомоги постраждалим та ефективної взаємодії з місцевими аварійно-рятувальними службами, пожежними бригадами та медичними установами.

Для забезпечення ефективності цих планів критично важливим є регулярне навчання та тренування персоналу, під час яких відпрацьовуються навички цивільного захисту, дії під час пожежі, правильне використання первинних засобів пожежогасіння (вогнегасників), а також методи надання першої домедичної допомоги. Не менш важливим є матеріально-технічне забезпечення цієї системи, що включає наявність та постійну справність сучасних систем пожежогасіння, ефективних систем оповіщення, чітко позначених та вільних шляхів евакуації, а також необхідного резерву

медикаментів, рятувального обладнання та іншого спеціалізованого інвентарю. Якщо на підприємстві «Оріль-Лідер» існують об'єкти підвищеної небезпеки (наприклад, хімічні склади, резервуари з горючими матеріалами або високовольтні установки), до них застосовуються найсуворіші міжнародні та національні норми безпеки, а їх технічний стан регулярно перевіряється спеціалізованими інспекціями.

Таким чином, у Приватному акціонерному товаристві «Оріль-Лідер» ефективна інтегрована система охорони праці та висока готовність до реагування на надзвичайні ситуації є не просто дотриманням вимог законодавства, а глибоко вкоріненою частиною корпоративної культури та стратегічного планування. Це забезпечує стабільну, безпечну та безперебійну роботу підприємства, водночас захищаючи його найцінніший актив – його працівників – від потенційних ризиків, створюючи умови для їхнього благополуччя та продуктивності.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного порівняльного дослідження ефективності вирощування курчат-бройлерів кросів «Кобб-500» та «Росс-308» в умовах ПрАТ «Оріль-Лідер» можна зробити низку ґрунтовних висновків.

1. За результатами порівняльного дослідження встановлено, що курчата-бройлери кросу «Кобб-500» продемонстрували вищі показники продуктивності порівняно з кросом «Росс-308».

2. Продуктивність кросу «Кобб-500» перевищує «Росс-308» за ключовими параметрами. Середня жива маса однієї голови у кросу «Кобб-500» становила 2705,9 г, що на 92,9 г більше, ніж у «Росс-308». Крім того, середньодобовий приріст маси був вищим, що свідчить про інтенсивніше нарощування м'язової маси.

3. Збереженість поголів'я була вищою у «Кобб-500» – 99,14 %, порівняно з 98,79 % у «Росс-308», що свідчить про кращу адаптацію до умов вирощування та менший падіж – 250 голів проти 350.

4. Забійний вихід у «Кобб-500» склав 78,0 %, що на 1,5 % вище, ніж у «Росс-308», з кожного кілограма живої маси отримано більше товарного м'яса, що напряду впливає на обсяг готової продукції.

5. Європейський індекс продуктивності був дещо вищим у «Росс-308» (546,3 проти 536,7), що пояснюється економнішою витратою корму. Проте цей показник не перекрив загальну перевагу «Кобб-500» у грошовому виразі.

З економічної точки зору, крос «Кобб-500» виявився більш прибутковим. Його прибуток становив 6418,1 тис. грн, що на 291,3 тис. грн більше, ніж у «Росс-308». Водночас, рентабельність вирощування склала 20,6 % проти 17,0 %, що свідчить про кращу окупність витрат.

Таким чином, за умов однакового виробничого середовища і системи годівлі, крос «Кобб-500» є більш вигідним з економічної точки зору, забезпечуючи вищу продуктивність, прибутковість та стабільніший рівень збереженості поголів'я.

ПРОПОЗИЦІЇ

Для максимізації економічної віддачі в умовах інтенсивного вирощування рекомендується надавати перевагу кросу «Кобб-500», особливо у випадках, коли пріоритетом є швидке нарощування м'язової маси та висока маса тушки.

Крос «Росс-308» доцільно використовувати в господарствах, де особлива увага приділяється економії комбікорму, зокрема за умов обмежених кормових ресурсів або нестабільних цін на корми.

Для підвищення загальної рентабельності виробництва доцільно впровадити фазову годівлю з урахуванням конверсійних переваг кожного кросу, а також адаптивні програми годівлі, спрямовані на зниження витрат на одиницю приросту.

Запровадження селекційного контролю та моніторингу показників за партіями кросів дозволить виявляти внутрішньопопуляційні відмінності та добирати більш продуктивні генотипи.

З метою підтримання стабільно високої продуктивності слід забезпечити ефективний мікроклімат, збалансоване освітлення та якісну підстилку, оскільки навіть незначні коливання параметрів середовища можуть впливати на конверсію корму та приріст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Година, В. П. (2025). Забрудненість навколишнього середовища ооцистами еймерій у птахівничих господарствах Полтавської області. *Scientific Progress & Innovations*, 28(1), 207-211. <https://doi.org/10.31210/spi2025.28.01.31>
2. Кірієвський Д. А., Сиромятніков П. С. (2025). Роботизовані системи у птахівництві та вівчарстві. Молодь і індустрія 4.0 в XXI столітті: матеріали XXI Міжнар. форуму молоді, 10-11 квіт. 2025 р. Харків: ДБТУ. С. 32-33.
3. Кучейко А., Ясько В. Особливості вирощування птиці, як прибутковий власний бізнес. *Студентський науковий вісник [МНАУ]*. 2024. Вип. № 1 (18). Аграрні науки та продовольство. С. 70-74.
4. Разанова, О. П., & Огороднічук, Г. М. (2024). Спосіб підвищення інтенсивності росту курчат-бройлерів. Пат№ 156785 від 07.08. 2024; МПК A23K 50/75 (2016.01); C07F 1/08 (2006.01); № u 2023 03737; заявл. 03.08. 2023; опубл. 07.08. 2024. Бюл.№ 32.
5. Разанова О.П., Огороднічук Г.М., Побережець Ю.М. Ефективність використання мінеральних добавок різного походження у свинарстві та птахівництві : монографія, 2024. 144 с.
6. Разанова, О. П., & Овсієнко, М. А. (2024). Потенціал вітамінно-мінерального комплексу для покращення показників росту, забою та якості м'яса курчат-бройлерів. *Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки*. 2024.№ 137. С. 148-158. DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.137.53>.
7. Рябініна, О., & Мельник, В. (2025). Ефективність вирощування ремонтного молодняку курей на регенерованій підстилці. *Вісник аграрної науки*, 103(2), 51-60. <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202502-06>
8. Ткаченко, Т. Ю., & Голубенко, Т. Л. (2024). Ефективність використання мінеральних комплексів та кормових добавок у годівлі сільськогосподарської птиці. *Таврійський науковий вісник. Серія:*

Сільськогосподарські науки. Ч. 2. № 139. С. 242-255. DOI: <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.139.2.31>.

9. Ясько, В., Кірович, Н., & Найдіч, О. М'ясна продуктивність курчат-бройлерів залежно від режимів інкубації. *Agrarian Bulletin of the Black Sea Littoral*, 111, 121-127. <https://doi.org/10.37000/abbsl.2024.111.22>

10. Adaszyńska-Skwirzyńska, M., Konieczka, P., Bucław, M., Majewska, D., Pietruszka, A., Zych, S., & Szczerbińska, D. (2025). Analysis of the Production and Economic Indicators of Broiler Chicken Rearing in 2020–2023: A Case Study of a Polish Farm. *Agriculture*, 15(2), 139.

11. Avdosyeva, I. K., Chaikovska, O. I., Ostrovska, L. O., Padovskyi, V. N. (2024). Current trends in the use of antibiotics in poultry. *Scientific and Technical Bulletin of State Scientific Research Control Institute of Veterinary Medical Products and Fodder Additives and Institute of Animal Biology*, 25(2), 11-16. <https://doi.org/10.36359/scivp.2024-25-2.01>

12. Avdosjeva, I. K., Chaikovska, O. I., Ryvak, G. P., Mishchenko, V. O., & Fediv, A. I. (2025). The use of feed mixtures in poultry farming. *Scientific and Technical Bulletin of State Scientific Research Control Institute of Veterinary Medical Products and Fodder Additives and Institute of Animal Biology*, 26(1), 11-19. <https://doi.org/10.36359/scivp.2025-26-1.01>

13. Chechet, O., Vishchur, O., Kovalenko, V., Kurtyak, B., Smolyaninov, K., & Voltornisty, A. (2025). The activity of immunological indicators in chickens with the complex use of a symbiotic drug “Biomagn” and a disinfectant “Diolide”. *Animal Biology*, 27(1), 41-47. <https://doi.org/10.15407/animbiol27.01.041>

14. Gebreslassie, A. H. (2025). Quality Trait Evaluation of Thigh Meat in Chicken Genotypes Under On-Station Condition. *Asian J. Biol. Sci*, 18(3), 693-703. <https://doi.org/10.3923/ajbs.2025.693.703>

15. Kartika, D., Ulupi, N., Afnan, R., & Wulandari, Z. (2025). Carcass and Chemical Quality of IPB D1 Chicken Meat in Free-range and Intensive Systems. *Jurnal Ilmu Pertanian Indonesia*, 30(1), 204-215. <https://doi.org/10.18343/jipi.30.1.204>

16. Leiber, F., Helbing, M., Steiner, A. K., Amsler, Z., Tonn, B., Amelchanka, S. L., ... & Quander-Stoll, N. (2025). Effects of dietary forage on feed efficiency of poultry from a slow-growing and a dual-purpose strain for organic fattening systems. *Biological Agriculture & Horticulture*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/01448765.2025.2483212>
17. Lifwarda, L., Mawandri, A., Rahma, E. A., & Efendi, R. A. (2025). Internet of Things for Monitoring and Controlling Ammonia Gas and Temperature in Chicken Farms. *International Journal of Wireless And Multimedia Communications*, 2(1), 15-19.
18. Luhovyi, S., Kalynychnenko, H., Trybrat, R., & Tymofiiiv, M. (2025). Use of the probiotic preparation “SVITECO-PWC” in the cultivation of broiler chickens. *Animal Science and Food Technology*, 16(1), 38-54. <https://doi.org/10.31548/animal.1.2025.38>
19. Malik, F. R., & Chanthanumataporn, M. (2025). Techno-economic analysis of broiler chicken farm waste in Thailand to produce power via integration of combined gasification and fuel cell systems. *International Journal of Hydrogen Energy*, 97, 279-290. <https://doi.org/10.1016/j.ijhydene.2024.11.444>
20. Ohorodnichuk, G., & Lisovyi, D. (2025). Review: the appropriateness of the use of enzyme preparations in poultry farming. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Agricultural Sciences*, 27(102), 169-174. <https://doi.org/10.32718/nvlvet-a10225>
21. Przybulinski, B. B., Garcia, R. G., Burbarelli, M. F. D. C., Naas, I. D. A., Komiyama, C. M., Caldara, F. R., ... & Valentim, J. K. (2025). Nanotechnological Plastic Flooring: Implications for Broiler Chicken Performance, Health, and Carcass Quality. *Veterinary Sciences*, 12(1), 31.
22. Phromnoi, S., Chumngoen, W., Puangmalee, T., & Nuchchanart, W. (2025). Carcass Traits, Physicochemical Characteristics, Fatty Acid, and Protein Profile of Khiew Phalee, Pradu Hang Dam and Broiler Chicken Meat. *Tropical Animal Science Journal*, 48(1), 57-67. <https://doi.org/10.5398/tasj.2025.48.1.57>

23. da Rocha Balthazar, G., Silveira, R. M. F., & da Silva, I. J. O. (2025). Use of robotics in broiler production systems: a relationship between technology, environment and production. *Tropical Animal Health and Production*, 57(3), 1-21.
24. Slynko, A., & Ishchenko, V. D. (2024). Morphological and biochemical blood composition of broiler chickens under T-2 toxicosis. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences*, 26(116), 309-315. <https://doi.org/10.32718/nvlvet11645>
25. Sa'ad, M. Q., Afnan, R., & Fadilah, R. (2025). Improving Broiler Chicken Farming Management in Closed Houses. *Jurnal Ilmu Produksi dan Teknologi Hasil Peternakan*, 13(1), 1-7. <https://doi.org/10.29244/jipthp.13.1.1-7>
26. Sobolev, O. I., Gutyj, B. V., Sobolieva, S. V., Kuzmenko, P. I., Riznychuk, I. F., & Kyshlaly, O. K. (2025). The effect of selenium on the level of glutathione in the blood of young farm poultry of meat production direction. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Agricultural sciences*, 27(102), 19-26. <https://doi.org/10.32718/nvlvet-a10203>
27. Tamchuk, L., & Masiuk, D. (2024). Biodiversity of microorganisms in the duodenum of broiler chickens under the influence of short-chain fatty acids and monoglycerides. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences*, 26(115), 140-144. <https://doi.org/10.32718/nvlvet11520>
28. Yefimov, V., Bilyi, D., Lieshchova, M., & Gufrij, D. (2024). Biochemical blood profile and retinol levels in liver broiler chickens with the use of probiotics. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences*, 26(115), 175-180. <https://doi.org/10.32718/nvlvet11524>
29. Zhyla, M., Pyatnychko, O., Kotsyumbas, H., Shkodyak, N., Stronskyi, Y., & Palonko, R. (2024). Evaluation morphofunctional state of broiler chickens body's under the application of various doses of Combiiod. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences*, 26(113), 156-164. <https://doi.org/10.32718/nvlvet11324>